

Романенко Людмила Миколаївна,
доцент кафедри конституційного права
навчально-наукового інституту права
та психології Національної академії
внутрішніх справ

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ: СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ, ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА СУДОВИЙ ЗАХИСТ

Доступ до правосуддя є ключовим елементом верховенства права та ознакою демократичного врядування.

У ХХІ столітті глобального цифрового розвитку вже забезпечення рівного, своєчасного та ефективного доступу до судового захисту неможливе без впровадження цифрових технологій.

Цифрова трансформація в сфері судочинства вже не є майбутнім, а є тією реальністю яка пронизує кожную шпарину суспільного життя.

Цифровізація судової системи означає системне впровадження цифрових інструментів у діяльність судів та їх супутніх установ. Йдеться про широкий спектр технологій: від програмного забезпечення для управління справами до відеоконференцій, блокчейн-верифікації доказів і штучного інтелекту в юридичному аналізі.

Мета цифрової трансформації полягає в можливості спростити судові процедури, подолати бюрократичні бар'єри та підвищити швидкість і справедливість розгляду справ.

Такі масштабні фактори, як стали невід'ємною частиною сучасності, як Пандемія COVID-19 та воєнний стан лише пришвидшили ці процеси в Україні, зробивши електронний доступ до судової системи не інновацією, а вже життєвою необхідністю.

В часи сьогодення процес доступу до правосуддя через цифрову трансформацію є невід'ємним та важливим кроком в розвитку та вдосконаленню судової системи.

Україна в рамках судової реформи активно впроваджує такі цифрові рішення, як Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему, яка носить скорочену назву ЄСІТС.

ЄСІТС стала ключовою цифровою інфраструктурою судової влади в Україні, яка значно вплинула на доступ громадян до правосуддя. Ця система створена відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» і реалізується Державною судовою адміністрацією.

До основних компонентів ЄСІТС відносяться Електронний суд, що створює умови подачі та отримання судових документів онлайн та участь у судових засіданнях дистанційно. Кожен з учасників судового процесу може зареєструвати собі Кабінет учасника судового процесу

на платформі Електронний суд, який і є саме тим зручним інструментом електронної комунікації з судом.

Автоматизована система документообігу суду (АСДС) здійснює облік, розподіл справ та контроль їх виконання. Єдиний реєстр судових рішень сприяє вільному доступу до судової практики. Інформаційна система «Суд у смартфоні» створює спрощений онлайн-доступ до судової системи через мобільний застосунок.

Кожна з цих основних компонентів цифрового правосуддя створює більш прийнятні умови участі у правосудді та доступі до нього. Електронні системи управління справами забезпечує відкритий доступ до судових рішень, автоматизацію адміністративних процесів та підзвітність судових органів, можливість здійснювати електронну реєстрацію справ, відстежувати та планувати їх розгляд. Онлайн-врегулювання спорів дозволяє сторонам вирішувати спори без фізичної присутності в суді, а здійснювати це через Віртуальні судові засідання, а саме через використання відеозв'язку та цифрової присутності з будь-якого зручного та доступного місця, що стало особливо актуальним під час надзвичайних ситуацій, та військового стану.

Отже роль системи ЄСІТС у забезпеченні доступу до правосуддя занадто значна та полягає у прозорості судового процесу, зручності для громадян, економії часу та ресурсів, дистанційній участі у засіданнях та зменшенні ризику зловживань.

Стратегічним кроком України на шляху до побудови сучасної цифрової держави є Національна програма інформатизації 2024–2026. Вона спрямована на покращення якості державних послуг, підвищення ефективності управління та забезпечення прозорості в усіх сферах суспільного життя.

Не залишається і осторонь міжнародна спільнота, яка активно підтримує цифрову трансформацію судової системи України, та сприяє впровадженню інноваційних технологій, що позитивно впливає на підвищення прозорості судового процесу, ефективності правосуддя та звичайно доступу до нього.

За підтримки таких міжнародних партнерів як Європейський Союз, *Програма розвитку ООН* (ПРООН), Агентство США з міжнародного розвитку (англ. *United States Agency for International Development, USAID*) створено електронні кабінети, запроваджено онлайн-доступ до матеріалів справ, віртуальні засідання, автоматизовано документообіг.

Також станом на сьогодні на території України започатковано та запроваджуються інші міжнародні проекти цифровізації судової системи. До них належать:

Проект Європейського Союзу «Pravo-Justice II» Цей проект фінансується Європейським Союзом та спрямований на реформування системи верховенства права в Україні відповідно до європейських та

міжнародних стандартів. За підтримки цього проекту здійснюється впровадження сучасних ІТ-технологій у судову систему, що покращує доступ до правосуддя через цифрові інструменти та підвищує ефективність та прозорість судових процесів. Це сприяє створенню електронного суду (e-Court) та інших цифрових сервісів для громадян. Цей проєкт надає підтримку Міністерству юстиції, Верховному Суду та Вищій раді правосуддя в таких напрямках.

Системи SMEREKA, що фінансування Швецією, яка в рамках впровадження системи електронного управління справами надала 2,4 млн євро. Ця система допомагає ефективно розслідувати та переслідувати воєнні злочини, скоєні під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну. SMEREKA забезпечує цифрове управління справами, зберігання доказів та координацію між правоохоронними органами.

Також значний вклад у розвиток електронного урядування внесла підтримка USAID. Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) активно підтримувало розвиток цифрових сервісів в Україні, зокрема додаток «Дія». Цей додаток також значно спростив доступ до правосуддя дозволяючи громадянам отримувати державні послуги онлайн, включаючи доступ до судових документів, отримання судових повідомлень та подання заяв. USAID також посприяв покращенню кібербезпеки та розширенню функціоналу «Дії».

Нажаль станом на 20 січня президент США Дональд Трамп підписав указ про призупинення на 90 днів усіх програм зовнішньої допомоги для проведення перевірок та визначення, чи відповідають вони його політичним цілям. Згодом держсекретар США Марко Рубіо розпорядився «припинити роботу» щодо всієї іноземної допомоги США та згорнути агентства USAID

Також не варто обходити увагою такі цифрові інновації, як інтеграція штучного інтелекту в судову систему. Україна вже розглядає можливість використання штучного інтелекту (ШІ) для підтримки прийняття рішень у поки, що у кримінальному правосудді. Міністерство юстиції, в свою чергу, планує впровадити програмне забезпечення, яке дозволить оцінювати ризик рецидиву та допомагати суддям у прийнятті рішень щодо запобіжних заходів. Варто звернути увагу на роль міжнародних експертів та організацій. До прикладу Європейська консультативна місія (EUAM) надає стратегічні поради та практичну підтримку в реформуванні цивільного сектору безпеки України, включаючи судову систему. Місія сприяє впровадженню цифрових та інноваційних рішень у сфері управління та людських ресурсів.

Стратегія цифровізації судової системи присутня в планах на майбутнє державного сектору. Міністерство цифрової трансформації України працює над оновленням концепції електронного суду (e-Court), що дозволить громадянам подавати позови, отримувати

документи та переглядати справи онлайн. Після завершення функціонального аудиту планується запустити оновлені сервіси.

Проте проблеми фінансування, технічної підтримки та нерівномірного впровадження залишаються актуальними.

Але, як завжди, не обходиться без викликів та ризиків. Саме такими є цифрова нерівність, яка полягає в нерівності доступу до Інтернету чи у відсутності цифрової грамотності. Кібербезпека має бути на найвищому рівні, так як цифрові системи потребують захисту персональних даних та судової інформації. Спротив інституцій так як правова спільнота не завжди готова до швидких змін. Процесуальні гарантії у цифрових форматах повинні гарантувати справедливий судовий розгляд.

Цифрова трансформація судової системи є ключем до доступного, прозорого та ефективного правосуддя. Проте вона потребує комплексного підходу, що включає розбудову інфраструктури, правові зміни, навчання кадрів і гарантування кібербезпеки. Технології повинні служити людині, а не навпаки. Саме людинацентрична модель цифрового правосуддя здатна стати фундаментом правової держави нового покоління.

Ці ініціативи демонструють прагнення України до модернізації судової системи та інтеграції в європейський правовий простір. Міжнародна допомога відіграє ключову роль у цьому процесі, забезпечуючи технічну, фінансову та експертну підтримку.

Список бібліографічних посилань

1. Конституція України: Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

3. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.

4. Про затвердження Стратегії цифрової трансформації юстиції на 2021–2023 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2020 р. № 867. *Урядовий кур'єр*. 2020. № 209.

5. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. // Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 217 А (III). URL: <https://www.un.org>.

6. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. URL: <https://www.echr.coe.int>.

7. Кравчук М. Цифрове правосуддя: тенденції розвитку та виклики. *Право України*. 2022. № 3. С. 45–52.

8. Шевчук С. Електронне судочинство як складова цифровізації правосуддя в Україні. *Вісник Національної школи суддів України*. 2021. № 2. С. 19–26.

9. Гуменюк В. ЄСІТС як інструмент забезпечення доступу до правосуддя в умовах цифровізації. *Юридичний часопис*. 2022. № 4. С. 74–81.

10. Susskind R. *Online Courts and the Future of Justice*. – Oxford : Oxford University Press, 2019. 352 p.

11. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). *European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and their Environment*. – Council of Europe, 2018. 14 p.

12. UNDP Ukraine. *Digital Justice: Opportunities and Challenges in Ukraine*. Kyiv : UNDP, 2021. 46 p.

13. USAID New Justice Program. *Judicial Transparency and Access to Justice: Best Practices*. Kyiv : USAID, 2023. 32 p.

Шатило Ангеліна Дмитрівна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту права
та психології Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник:

старший викладач кафедри кримінального
права та кримінології навчально-наукового
інституту права та психології Національної
академії внутрішніх справ, доктор філософії
в галузі права **Козачина А. М.**

ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В НАДЗВИЧАЙНИХ ОБСТАВИНАХ

В умовах воєнного стану в Україні питання доступу до правосуддя набуває особливої актуальності. Права людини, які в мирний час вважаються непорушними, в надзвичайних обставинах підлягають певним обмеженням. Навіть потреба правоохоронних органів використовувати інструменти, що не обмежують конституційні права громадян, не відповідає можливостям отримання первинної інформації [8, с. 108; 9, с. 124, 127; 10, с. 95].

Однак навіть за таких умов держава зобов'язана забезпечувати основні гарантії правосуддя відповідно до Конституції України та міжнародних стандартів.

Воєнний стан передбачає тимчасове обмеження окремих прав і свобод людини й громадянина відповідно до ст. 64 Конституції України. Проте навіть за цих умов держава не має права обмежувати